

فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۷، شماره ۲۳، تابستان ۹۶

جایگاه شبکه ملی اطلاعات در سپهر سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

محمدساجد هاشمی^۱، محمدهادی همایون^۲

چکیده

با توجه به نقش بالقوه شبکه ملی اطلاعات در سیاست‌گذاری و سامان‌دهی فرهنگی فضای مجازی در کشور، در پژوهش حاضر، جایگاه این طرح در سیاست‌های فرهنگی مجموعه‌ای از اسناد مهم و بالادستی جمهوری اسلامی ایران مطالعه می‌شود. در این مطالعه، به نیازهای فرهنگی منبعث از این سیاست‌ها - که لزوم طراحی و پیاده‌سازی شبکه ملی اطلاعات را یادآور می‌شود - و نیز نقشی که این طرح می‌تواند در پیشبرد اهداف و سیاست‌های فرهنگی کشور به‌خصوص در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات ایفا کند، پرداخته می‌شود. اهمیت این مطالعه در آن است که اسناد و سیاست‌های پشتیبان شبکه ملی اطلاعات در این حوزه و به‌طور کلی زمینه‌ساز سیاستی این طرح را نشان می‌دهد. سیاست‌هایی را که در این پژوهش از میان شانزده سند مهم و بالادستی با روش اسنادی مورد بررسی قرار گرفته است، می‌توان در شش محور خلاصه کرد: سیاست‌های مربوط به بهره‌گیری از فرصت‌های فضای مجازی و صیانت از تهدیدهای آن، سیاست‌های حمایتی در قبال ظرفیت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری کشور، سیاست‌های مربوط به توسعه جامعه شبکه‌ای و ایجاد فرصت‌های برابر و عادلانه در دسترسی به خدمات شبکه برای آحاد مردم، و نیز سیاست‌های مربوط به راهبری و مدیریت راهبردی فضای مجازی در سطوح ملی و فراملی. همچنین محور ششم از

۱. دانشجوی دکتری فرهنگ و ارتباطات در دانشگاه امام صادق (ع) (نویسنده مسئول)؛ رایانامه: m.sajed.hashemi@gmail.com

۲. دانشیار دانشکده معارف اسلامی، فرهنگ و ارتباطات در دانشگاه امام صادق (ع)؛ رایانامه: mhadi.homayoon@gmail.com

سیاست‌های مذکور ناظر به ایجاد نظام جامع اطلاعات و ارتباطات در کشور است. مجموعه این سیاست‌ها از یک طرف اهمیت راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات در کشور را یادآور می‌شود، و از طرف دیگر گویای نقش محوری این شبکه در «زمینه‌سازی» و «فراهم کردن بسترهای لازم» جهت پیشبرد سیاست‌های فرهنگی کشور در عرصه فضای مجازی است.

کلیدواژه‌ها: شبکه ملی اطلاعات، فضای مجازی، سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

۱. مقدمه و طرح مسئله

شبکه ملی اطلاعات طبق تعریفی که شورای عالی فضای مجازی در مصوبه جلسه پانزدهم خود در ۹۲/۱۰/۳ نوشته است، «به‌عنوان زیرساخت ارتباطی فضای مجازی کشور، شبکه‌ای مبتنی بر قرارداد (پروتکل) اینترنت به همراه سوئیچ‌ها و مسیریاب‌ها و مراکز داده‌های است به صورتی که درخواست‌های دسترسی داخلی برای اخذ اطلاعاتی که در مراکز داده داخلی نگهداری می‌شوند به هیچ وجه از طریق خارج کشور مسیریابی نشود و امکان ایجاد شبکه‌های اینترنت و خصوصی و امن داخلی در آن فراهم شود». بحث شبکه ملی اینترنت در کشور اواخر ۱۳۸۴ مطرح و مهم‌ترین دلیل پیاده‌سازی این شبکه در آن سال کاهش وابستگی به شبکه جهانی اینترنت اعلام شد. در اسفند ۱۳۸۴ براساس تصمیم هیئت دولت مقرر شد شبکه ملی طی سه سال به بهره‌برداری برسد و طراحی‌های کلی شبکه نیز انجام شود. در ۱۳۸۵ قرار شد پروژه اینترنت ملی در مرکز تحقیقات مخابرات ایران انجام شود. در ۱۳۸۶ نیز همین موضوع تکرار شد و اینبار برنامه‌های عملیاتی راه‌اندازی و بهره‌برداری اینترنت ملی در سال‌های ۸۶ تا ۸۸ در هیئت وزیران تصویب شد. با توجه به الزامات سند چشم‌انداز بیست‌ساله در ۱۳۸۹ موضوع شبکه ملی اینترنت با نام جدید شبکه ملی اطلاعات به صورت جدی‌تر مورد توجه قرار گرفت به طوری که کلیات موضوع در ماده ۴۶ قانون برنامه پنجم توسعه کشور مطرح شد.

طبق این ماده، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات نسبت به «ایجاد و توسعه شبکه ملی اطلاعات و مراکز داده داخلی امن و پایدار با پهنای باند مناسب و با رعایت موازین شرعی و امنیتی کشور» مکلف شده بود؛ بدین صورت که تا پایان سال دوم برنامه، کلیه دستگاه‌های اجرایی و واحدهای تابعه و وابسته، و تا پایان برنامه، شصت درصد خانوارها و کلیه کسب و کارها بتوانند به شبکه ملی اطلاعات متصل شوند. همچنین در سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه ابلاغ‌شده از جانب رهبر معظم انقلاب، در دو بند سی و دوم و سی و چهارم توجهی خاص به موضوع شبکه ملی اطلاعات شده است. اخیراً نیز طی ابلاغ حکم انتصاب اعضای جدید شورای عالی فضای مجازی از طرف مقام رهبری در ۱۳۹۴/۶/۱۴ ضمن تأکید بر مفاد حکم اولیه تشکیل شورا و پیوست آن، نکات و موارد مهم دیگری ذکر شده است که اهتمام و توجه جدی رئیس و اعضای شورای عالی فضای مجازی را طلب می‌کند. پنجمین بند از این موارد عبارت است از «تسریع در راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات پس از تصویب طرح آن در شورای عالی و نظارت مستمر و مؤثر مرکز ملی بر مراحل راه‌اندازی و بهره‌برداری از آن».

در طول حدود چهل سال از ظهور اینترنت و تقریباً سی سالگی وب، جوامع مختلف با مسائل اجتماعی و فرهنگی متفاوتی در عرصه فضای مجازی مواجه شده‌اند. بدیهی است که کشورهای مختلف برای حاکمیت خود بر عرصه فضای مجازی ملی خود - به صورت حداقلی - اقدام به سیاست‌گذاری‌هایی فناورانه، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی کرده‌اند و در آینده نیز در حوزه‌های گوناگون برای مسائل مختلف مرتبط با فضای مجازی این سیاست‌گذاری‌ها را انجام خواهند داد (عاملی، ۱۳۸۹: ۳۳۹). در زمینه سیاست‌ها و برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی کشورها در قبال فضای مجازی، این سیاست‌ها را از یک نگاه کلان می‌توان به سیاست‌های سلبی و سیاست‌های ایجابی تقسیم کرد. سیاست‌های سلبی را می‌توان شامل سیاست‌ها و برنامه‌هایی معطوف به حذف، کنترل و نظارت دانست؛ و سیاست‌های ایجابی فرهنگی و اجتماعی جوامع را برنامه‌ها و سیاست‌هایی معطوف به تولید محتوا، مدیریت محتوا، برنامه‌های دیجیتالی سازی اطلاعات و دسترس پذیر ساختن اطلاعات و محتوا در شبکه اینترنت دانست (عاملی، ۱۳۸۹: ۳۶۲).

بر اساس این دسته‌بندی، طراحی و ایجاد شبکه ملی اطلاعات در کشور را می‌توان از جمله سیاست‌های ایجابی جمهوری اسلامی در قبال فضای مجازی در جهت تسهیل دسترسی به شبکه پهنبند داخلی با سرعت بالا و هزینه پایین، و بستر سازی برای تولید محتوای سالم با کیفیت، و مدیریت بهینه جریان داده در کشور به حساب آورد. بنابراین، با توجه به نقش بالقوه این شبکه در سیاست‌گذاری و سامان‌دهی فرهنگی فضای مجازی در کشور، قصد داریم تا در پژوهش حاضر، جایگاه این طرح را در سیاست‌های فرهنگی مجموعه‌ای از اسناد مهم و بالادستی جمهوری اسلامی ایران نشان دهیم. به عبارت دیگر، در این مطالعه به نیازهای فرهنگی منبث از این سیاست‌ها که لزوم طراحی و پیاده‌سازی شبکه ملی اطلاعات را یادآور می‌شود، و نیز نقشی که این طرح می‌تواند در پیشبرد اهداف و سیاست‌های فرهنگی کشور به خصوص در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات ایفا کند، پرداخته می‌شود. اهمیت این مطالعه همچنین در آن است که اسناد و سیاست‌های پشتیبان شبکه ملی اطلاعات در این حوزه و به طور کلی زمینه‌سیاستی این طرح را نشان می‌دهد.

اسناد یاد شده شامل این موارد است: سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، راهبردهای کلان ارائه خدمات اطلاع‌رسانی و اینترنت در کشور، مقررات و ضوابط شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، برنامه توسعه و کاربری فناوری ارتباطات و اطلاعات ایران (تکفا)، طرح تولید و سامان‌دهی محتوای الکترونیکی ایران (تسما)، سند چشم‌انداز بیست‌ساله، سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه، قانون برنامه پنجم توسعه، سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور، سند راهبردی جامعه اطلاعاتی ایران، سند راهبردی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور (افتا)، سیاست‌های کلی نظام در امور امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات، نقشه مهندسی فرهنگی کشور، حکم تشکیل شورای عالی فضای مجازی از سوی مقام معظم رهبری، و حکم نصب اعضای جدید شورای عالی فضای مجازی از سوی ایشان.

۲. روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش اسنادی هم به منزله روشی تام و هم تکنیکی برای تقویت سایر روش‌های کیفی مورد توجه بوده است. در این روش، پژوهشگر داده‌های خود را از بین منابع و اسناد جمع‌آوری می‌کند. بیلی (۱۹۹۴) روش اسنادی را تحلیل آن دسته از اسنادی می‌داند که شامل اطلاعات درباره پدیده‌هایی است که قصد مطالعه آن‌ها را داریم. روش اسنادی مستلزم جستجوی توصیفی و تفسیری است. در این روش، پژوهشگر به دنبال واکاوی مقاصد ذهنی و ادراک انگیزه‌های پنهان یک متن نیست؛ بلکه علاقه پژوهشگر این است که از فهم مقاصد و انگیزه‌های اسناد و متون یا تحلیل‌های تأویلی یک متن خارج شود و آن را به‌عنوان زبان مکتوب و گفتمان نوشتاری نویسنده، پذیرفته و مورد استناد قرار دهد (صادقی و عرفان‌منش، ۱۳۹۴: ۶۵).

بنابراین، روش اسنادی روشی کیفی است که پژوهشگر تلاش می‌کند تا با استفاده از نظام‌مند و منظم از داده‌های اسنادی به کشف، استخراج، طبقه‌بندی و ارزیابی مطالب مرتبط با موضوع پژوهش خود اقدام کند. بستر معرفت‌شناختی و تکنیکی در روش اسنادی بیشتر به پارادایم تفسیری نزدیک است. در پژوهش‌هایی که از روش اسنادی استفاده می‌کنند، مفاهیم و واژگان رکن اصلی برای نمایاندن تفسیری است که محقق از پدیده‌ها و موضوعات اجتماعی بیان می‌کند. سند را می‌توان متن نوشته‌شده حاوی داده‌ها یا اطلاعاتی درباره یک موضوع یا پدیده دانست. انواع مختلف اسناد را حداقل می‌توان بر اساس چهار مؤلفه تقسیم‌بندی کرد: (۱) غیرشخصی/شخصی؛ (۲) دست اول/دست دوم؛ (۳) اولیه/ثانویه؛ (۴) نوشتاری (چاپی/الکترونیکی)/غیرنوشتاری (شنیداری/دیداری)؛ (۵) محرمانه/عادی (صادقی و عرفان‌منش، ۱۳۹۴: ۶۹).

بر این اساس، جهت‌گیری اصلی این پژوهش کاربردی و هدف آن اکتشافی است که با استفاده از روش اسنادی، اطلاعات مورد نیاز تحقیق جمع‌آوری شده و مورد تحلیل قرار گرفتند. جامعه آماری این پژوهش را اسناد و مدارک مهم و بالادستی جمهوری اسلامی ایران تشکیل می‌دهد؛ که از آن میان، اسنادی که حاوی اصول، اهداف، سیاست‌ها یا برنامه‌هایی در حوزه علم و فناوری، شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، و فضای مجازی به‌طور عام، و شبکه ملی اطلاعات به‌طور خاص بوده و از جنبه فرهنگی نیز در این موضوع ورود کرده‌اند، بعنوان نمونه مورد مطالعه قرار گرفتند.

اسناد مورد مطالعه در این پژوهش را می‌توان به دو بخش تقسیم کرد. بخش اول مربوط به اسنادی است که در آن‌ها به‌صراحت از شبکه ملی اطلاعات یاد شده یا اشاره مستقیمی بدان صورت گرفته است (مانند قانون برنامه پنجم توسعه، و یا سیاست‌های کلان برنامه ششم توسعه). در مقابل، بخش دوم شامل اسنادی می‌شود که در آن‌ها به سیاست‌های مربوط به علم و فناوری، شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، اینترنت یا فضای مجازی پرداخته شده، و به‌طور خاص، اشاره‌ای به شبکه ملی اطلاعات نشده است. طبیعی است که اسناد بخش اول در این تحقیق از اهمیت بیشتری برخوردار هستند؛ اما این بدان معنا نیست که نتوان از اسناد بخش دوم در این زمینه بهره برد. چرا که شبکه ملی اطلاعات در دل سیاست‌های علم و فناوری و فضای مجازی جای می‌گیرد و از باب تقدیم امر خاص به امر عام، اسناد مذکور قابل

مطالعه و بررسی است. به عبارت دیگر، از آنجایی که شبکه ملی اطلاعات طرحی زیربنایی و مهم در حوزه فناوری اطلاعات به شمار می آید، می تواند در پیشبرد سیاست های فرهنگی این بخش تأثیرگذار باشد.

شیوه کار در اینجا به این شکل بوده است که ابتدا تمامی اسناد و متون سیاستی برگزیده در این پژوهش مورد مطالعه قرار گرفتند و سپس مواد و بندهایی از این سیاست ها که به صورت عام و یا خاص با موضوع مطالعه یعنی شبکه ملی اطلاعات مرتبط بوده اند، استخراج و در محورهای موضوعی جداگانه طبقه بندی شدند. سپس سیاست های مربوط به هر کدام از محورها در قالب جداولی جداگانه عیناً ذکر شده و ارتباط و نسبت آن ها با طرح شبکه ملی اطلاعات سنجیده شده است. همچنین، ترتیب قرار گرفتن سیاست ها در این جدول بر حسب تاریخ صدور اسناد مربوط است.

۳. یافته های پژوهش

سیاست هایی را که در این پژوهش از میان شانزده سند مهم و بالادستی بررسی می شود، می توان در شش محور خلاصه کرد. نخست باید از سیاست هایی یاد کرد که ناظر به حفظ امنیت و هویت فرهنگی ایرانی-اسلامی بوده و بر صیانت از آسیب ها و تهدیدهای فضای مجازی تأکید دارند. از آن جمله می توان به بند اول از سیاست های کلی شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای، بند سوم از مقدمه سند مقررات و ضوابط شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای، بند سوم از بیانیه ارزش های سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور، بند اول و دوم از اهداف کلان سند راهبردی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور، بند بیست و سوم از اقدامات ملی ذیل دهمین راهبرد کلان نقشه مهندسی فرهنگی، و بند ششم از وظایف شورای عالی فضای مجازی در حکم نصب اعضای جدید این شورا از سوی رهبر معظم انقلاب اشاره کرد.

جدول ۱. محور اول: حفظ امنیت و هویت فرهنگی ایرانی-اسلامی و صیانت از

آسیب ها و تهدیدهای فضای مجازی

متن سند	مآخذ	بوداشت از متن
ایجاد، سامان دهی و تقویت نظام ملی اطلاع رسانی رایانه ای و اعمال تدابیر و نظارت های لازم به منظور صیانت از امنیت سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و جلوگیری از جنبه ها و پیامدهای منفی شبکه های اطلاع رسانی	سیاست های کلی شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای (۱۳۸۰/۳/۹). بند اول	اگرچه در زمان تنظیم این سند، هنوز نامی از «شبکه ملی اطلاعات» به میان نیامده بود، اما این بند با اشاره به «نظام ملی اطلاع رسانی رایانه ای» اهمیت طراحی و ایجاد چنین پروژه ای را یاد آور می شود. همچنین چنان که ذکر شد، هدف از ایجاد چنین نظامی، صیانت از امنیت سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی کشور معرفی شده و بر جلوگیری از تأثیرات منفی شبکه های اطلاع رسانی [رایانه ای] تأکید می شود.
اولویت بخشیدن به گزینه پیشگیری به جای مجازات	راهبردهای کلان ارائه خدمات اطلاع رسانی و اینترنت در کشور (۱۳۷۹/۲/۷)	پیشگیری از وقوع رفتارهای مجرمانه در فضای مجازی، با وجود شبکه ملی اطلاعات به واسطه امکانات بیشتری که برای مدیریت محتوا فراهم می کند، امکان پذیرتر خواهد بود.

<p>در خصوص رعایت حقوق اجتماعی کاربران و صیانت فرهنگی و فنی کشور در فضای مجازی، شبکه ملی اطلاعات به واسطه ایجاد مرزهای زیرساختی در این حوزه، شرایطی را فراهم می‌کند که استیفای حقوق کاربران با جدیت و سهولت بیشتری صورت می‌گیرد و نیز امکان نظارت و تنظیم‌گری بیشتری در این قلمرو برای حاکمیت ایجاد خواهد شد که بدین‌وسیله بتوان از مرزهای فرهنگی کشور صیانت به عمل آورد.</p>	<p>مقررات و ضوابط شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای (۱۳۸۰/۸/۱۲) مقدمه- بند سوم</p>	<p>رعایت حقوق اجتماعی و صیانت فرهنگی و فنی کشور در این قلمرو</p>
<p>شبکه ملی اطلاعات که از همان آغاز برای حفظ و تقویت امنیت فضای مجازی مطرح شده بود، می‌تواند طرحی کلیدی در حوزه صیانت از امنیت فرهنگی از جمله هویت دینی، ملی و ارزش‌های انسانی جامعه در این فضا قلمداد گردد. ضمن آنکه این شبکه می‌تواند در حفظ حریم خصوصی کاربران با ارائه سرویس‌های امن، و در خصوص اعتلای آزادی‌های مشروع با ارائه مطلوب و باکیفیت محتوا و سرویس‌های مجاز، مؤثر واقع شود.</p>	<p>سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۲/۸). بیانیه ارزش‌ها- بند سوم</p>	<p>تأمین و تضمین امنیت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی فرد و جامعه</p>
<p>سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۲/۸). حوزه راهبردی «شهروندان ایرانی اسلامی- راهبرد چهارم</p>	<p>سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۲/۸). حوزه راهبردی «شهروندان ایرانی اسلامی- راهبرد چهارم</p>	<p>ایجاد امنیت جامعه، خانواده و اشخاص در استفاده از خدمات الکترونیکی</p>
<p>سند راهبردی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۳/۵). مقدمه</p>	<p>سند راهبردی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۳/۵). مقدمه</p>	<p>منظور از امنیت فضای تولید، تبادل اطلاعات برقراری شرایط و حالتی است که دارایی‌های این فضا از خطرات مختلف محفوظ بماند و بیم و دغدغه نسبت به تهدید سایر دارایی‌های مادی و معنوی جامعه از این طریق نیز وجود نداشته باشد.</p>
<p>سند راهبردی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۳/۵). اهداف کلان- بند اول</p>	<p>سند راهبردی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۳/۵). اهداف کلان- بند اول</p>	<p>صیانت از هویت دینی، ملی و ارزش‌های انسانی جامعه در فضای تولید و تبادل اطلاعات (فتا)</p>
<p>سند راهبردی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۳/۵). اهداف کلان- بند دوم</p>	<p>سند راهبردی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۳/۵). اهداف کلان- بند دوم</p>	<p>حفظ حریم خصوصی و آزادی‌های مشروع در فضا</p>
<p>نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱) راهبرد کلان دهم اقدامات ملی بند بیست و سوم</p>	<p>نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱) راهبرد کلان دهم اقدامات ملی بند بیست و سوم</p>	<p>برنامه‌ریزی برای بهره‌گیری از فرصت‌ها و صیانت از آسیب‌ها و تهدیدهای ناشی از فضای مجازی</p>
<p>زمانی می‌توان برای بهره‌مندی از فرصت‌ها و صیانت از آسیب‌های فضای مجازی برنامه‌ریزی مؤثر و جدی کرد که امکان حکمرانی در فضای مجازی برای سیاست‌گذاران داخلی وجود داشته باشد؛ امری که با راه‌اندازی کامل شبکه ملی اطلاعات محقق می‌شود.</p>	<p>زمانی می‌توان برای بهره‌مندی از فرصت‌ها و صیانت از آسیب‌های فضای مجازی برنامه‌ریزی مؤثر و جدی کرد که امکان حکمرانی در فضای مجازی برای سیاست‌گذاران داخلی وجود داشته باشد؛ امری که با راه‌اندازی کامل شبکه ملی اطلاعات محقق می‌شود.</p>	<p>برنامه‌ریزی برای بهره‌گیری از فرصت‌ها و صیانت از آسیب‌ها و تهدیدهای ناشی از فضای مجازی</p>

در اینجا بر چهار موضوع تأکید شده است، که هر یک با تحقق شبکه ملی اطلاعات، بیش از پیش امکان عملیاتی شدن خواهند داشت. برای مثال، سالم سازی فضای مجازی تا حد زیادی منوط است به ایجاد سرویس ها و محتواهای مفید و سالم که پاسخ گوی عمده نیازهای کاربران داخلی باشد، و آن ها را نسبت به استفاده از سرویس های ناسالم غربیومی بی نیاز کند. در این زمینه شبکه ملی اطلاعات این بستر را فراهم می کند که سرویس ها و محتواهای بومی با کیفیت و امکانات بالاتری در اختیار کاربران قرار گرفته و امکان رقابت و یا حتی جایگزینی با سرویس های مشابه خارجی داشته باشند.

حکم نصب اعضای
جدید شورای عالی
فضای مجازی از
سوی مقام معظم
رهبری (۹۴/۶/۱۴)-
بند ششم

اهتمام ویژه به سالم سازی و حفظ امنیت همه جانبه فضای مجازی کشور و نیز حفظ حریم خصوصی آحاد جامعه و مقابله مؤثر با نفوذ و دست اندازی بیگانگان در این عرصه

محور دوم مربوط به سیاست هایی می شود که ناظر به بهره گیری از فرصت های فضای مجازی و توسعه محتوا و خدمات کارآمد در این عرصه منطبق بر ارزش ها و فرهنگ ایرانی-اسلامی و در راستای ترویج این ارزش ها و تقویت هویت ایرانی-اسلامی هستند. در این زمینه، به طور مشخص می توان به برخی از برنامه های تکفا (مانند توسعه خط و زبان فارسی در محیط رایانه ای، آرشو دیجیتال محتوای فرهنگی و هنری کشور و...)، پیش نویس طرح تسما، بند چهارم از بیانیه ارزش ها و راهبردهای اول و سوم حوزه شهروندان ایرانی-اسلامی سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور، بند پنجم از امور فرهنگی سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه، بندهای سی و سوم و هفتاد و دوم سیاست های کلی برنامه ششم توسعه، بند نهم از راهبردهای ملی و بند بیستم از اقدامات ملی ذیل دهمین راهبرد کلان نقشه مهندسی فرهنگی کشور، و بندهای هفتم و نهم از وظایف شورای عالی فضای مجازی در حکم نصب اعضای جدید این شورا از سوی مقام معظم رهبری اشاره کرد.

جدول ۲. محور دوم: بهره گیری از فرصت های فضای مجازی و توسعه محتوا و خدمات کارآمد در این عرصه منطبق بر ارزش ها و فرهنگ ایرانی-اسلامی

متن سند	مآخذ	برداشت از متن
- آرشو دیجیتال محتوای فرهنگی و هنری کشور	برنامه توسعه و کاربری فناوری	«شبکه ملی اطلاعات»، به عنوان پروژه ای که چندسال بعد از طرح ایجاد مسجد نت
- توسعه خط و زبان فارسی در محیط رایانه ای	ارتباطات و اطلاعات	جامع تکفا مطرح شد، می تواند بستر و زمینه ای مناسب و کارآمد برای اجرا و پیشرفت پروژه های تکفا، از جمله طرح های فرهنگی و هنری ذیل آن باشد.
- حمایت از تهیه و تأمین محتوای الکترونیکی فرهنگی-اسلامی	ایران (تکفا)- ۱۳۸۱	به طور مثال در زمینه آرشو دیجیتال محتوای فرهنگی و هنری کشور، مسلماً یکی از الزامات کلیدی، ایجاد و راه اندازی مراکز داده داخلی پر ظرفیت و توسعه یافته است، که این امر در شبکه ملی اطلاعات محقق می شود. همچنین در معرفی پروژه «مسجد نت» آمده است که یکی از اهداف مورد نظر «ایجاد جذابیت بیشتر در مساجد برای قشر جوان می باشد که از حالت صرفاً سنتی خارج شده و با تجهیز به فناوری روز، موجب جذب بیشتر جوانان به مسجد

<p>می‌گردد». در این راستا، کار به این صورت تعریف شده است که «پس از شناسایی مساجد برتر، در محلی مناسب، شبکه موردنیاز ایجاد و سپس چند دستگاه رایانه همراه با مودم و هاب و ۵۰ عنوان لوح فشرده نرم‌افزار فرهنگی و کاربردی در اختیار مسجد قرار داده می‌شود و...» (گزارش چکیده پروژه‌های کلیدی تکفأ، ۱۳۸۴: ۲۳۶). در این باره نیز با راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات اولاً نیازی به در نظر گرفتن مکان مشخص برای ایجاد شبکه وجود ندارد و همه کاربران در هر نقطه از کشور قادر به دسترسی پرسرعت و باکیفیت به این سرویس خواهند بود. ثانیاً محتوای این سرویس به واسطه پهنای باند مناسبی که در اختیار تولیدکنندگان محتوا قرار می‌گیرد، می‌تواند از قابلیت‌های چندرسانه‌ای برخوردار باشد، و دیگر نیازی به لوح فشرده و نظایر آن نیست.</p>		
<p>در مقدمه ویراست چهارم طرح مذکور، با اشاره به فاصله عمیق و شکاف دیجیتالی بین کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه در دستیابی به جامعه اطلاعاتی، از بین بردن این فاصله در گرو دو حرکت جدی عنوان می‌شود؛ یکی «ایجاد زیرساخت‌ها و سطح دسترسی مناسب به اطلاعات انبوه و افزایش دادن امکان دسترسی مردم به این اطلاعات»، و دیگری «تولید و سامان‌دهی محتوا و اطلاعات الکترونیکی داخل کشور» (ویراست چهارم پیش‌نویس طرح تسما، ۱۳۸۵: ۶). به نوعی می‌توان مورد اول را مقدمه و پیش‌نیاز پرداختن به مورد دوم دانست. به دیگر بیان، با توسعه زیرساخت‌ها (توسعه شبکه فیبر نوری و افزایش پهنای باند، توسعه مراکز داده در همه استان‌ها، تجهیز و تقویت مسیریابی اطلاعات در داخل و...)، و بهبود سطح دسترسی کاربران (از جمله تولیدکنندگان محتوا)، هم امکان تولید بیشتر محتوا فراهم می‌شود، و هم به راحتی می‌توان به سامان‌دهی اطلاعات الکترونیکی داخل کشور پرداخت. با این توضیح، شبکه ملی اطلاعات را باید مقدمه و پیش‌نیاز تولید و سامان‌دهی محتوای الکترونیکی در کشور دانست.</p>	<p>پیش‌نویس طرح تولید و سامان‌دهی محتوای الکترونیکی ایران (تسما). ۱۳۸۵- مقدمه</p>	<p>تولید و سامان‌دهی محتوا و اطلاعات الکترونیکی داخل کشور</p>
<p>در زمینه توسعه خط و زبان فارسی، شبکه ملی اطلاعات این امکان را می‌دهد که علاوه بر محتوا، سرویس‌های فارسی‌زبان داخلی (از جمله مرورگر فارسی، جویشگر فارسی، شبکه‌های اجتماعی و...) با سرعت و کیفیت بالاتری نسبت به سرویس‌های مشابه غیرفارسی-زبان در اختیار کاربران داخلی قرار گیرد. همچنین با ایجاد سامانه‌های یکپارچه آموزشی در این شبکه، می‌توان به افزایش آگاهی‌های عمومی و سواد دیجیتالی کاربران کمک کرد.</p>	<p>سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۲/۸). بیابانه ارزش‌ها- بند چهارم</p>	<p>تقویت هویت ایرانی-اسلامی و گسترش زبان فارسی در فضای الکترونیکی</p>
	<p>سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۲/۸). حوزه شهروندان ایرانی اسلامی- راهبردهای اول و سوم</p>	<p>- توسعه خط و زبان فارسی و اشاعه فرهنگ ایرانی اسلامی در فضای الکترونیکی - افزایش آگاهی عمومی و سواد دیجیتالی جامعه</p>

<p>استفاده بهینه از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای تحقق اهداف فرهنگی نظام</p>	<p>سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۷/۱۰/۲۱) - امور فرهنگی - بند پنجم</p>	<p>بر این اساس، فناوری اطلاعات و ارتباطات، که اینترنت از مهم‌ترین مصادیق آن است، در صورتی که بتوان به شکلی «بهینه» از آن استفاده کرد، ابزاری است برای تحقق اهداف فرهنگی نظام. همان‌طور که می‌دانیم اینترنت و به‌طور کلی فضای مجازی بستری است برای ارتباط و تعامل برخط، تولید و تبادل اطلاعات، ارائه و استفاده از خدمات متنوع برخط. برای آنکه از این ابزار در راستای تحقق اهداف فرهنگی نظام، نه استفاده‌ای حداقلی، بلکه «استفاده بهینه» صورت پذیرد، صرف تولید محتوای مناسب کافی نیست؛ بلکه بیش از آن اثربخشی محتوای تولیدشده باید مد نظر باشد. می‌توان این‌گونه استدلال کرد که اثربخشی محتوا در شرایطی که بستر و زمینه‌ای «بومی» برای تعامل، تولید و تبادل داده، و ارائه خدمات فراهم شود، تسهیل خواهد شد؛ چراکه در چنین بستری است که به صورت حداکثری امکان مدیریت داده و حمایت از محتوای مناسب وجود دارد. بنابراین راه‌اندازی «شبکه ملی اطلاعات» به‌عنوان بستر بومی فضای مجازی در کشور را می‌توان گامی بسیار مهم و اساسی در جهت استفاده بهینه از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای تحقق اهداف فرهنگی نظام دانست.</p>
<p>ایجاد و گسترش شبکه‌های مجازی ملی و بین‌المللی با محوریت موضوعات و ارزش‌های اسلام ناب در فضای مجازی</p>	<p>نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱) - راهبرد کلان دهم - اقدامات ملی - بند بیستم</p>	<p>شبکه ملی اطلاعات، بستر و زمینه‌ای را فراهم می‌کند که براساس آن، هم می‌توان به گسترش سرویس‌ها و خدمات مجازی مبتنی بر ارزش‌های بومی را افزایش داد، و هم میزان تولید محتوای مناسب در فضای مجازی را بالا برد.</p>
<p>توسعه محتوا در فضای مجازی براساس نقشه مهندسی فرهنگی کشور تا حداقل پنج برابر وضعیت کنونی و بومی‌سازی شبکه‌های اجتماعی</p>	<p>سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (تیرماه ۱۳۹۴) - بند ۲۳</p>	<p>همان‌طور که مشاهده می‌شود، بند سی و سوم این سیاست‌ها ضمن تأکید بر محوریت نقشه مهندسی فرهنگی در زمینه توسعه محتوا در فضای مجازی، لزوم «بومی‌سازی شبکه‌های اجتماعی» را یادآور می‌شود. می‌دانیم که بومی‌سازی سرویس‌های اینترنتی از جمله شبکه‌های اجتماعی زمانی مؤثر است که در برابر خدمات مشابه خارجی (مثل شبکه‌های اجتماعی محبوبی چون فیس‌بوک، توئیتر، واتس‌آپ، تلگرام و...) از مزیت رقابتی برخوردار باشد؛ به نحوی که کاربران داخلی به استفاده از سرویس‌های بومی ترغیب شوند. مسلماً «شبکه ملی اطلاعات» به‌واسطه امکاناتی که در زمینه ارائه پهنای باند مناسب، سرعت دسترسی، و تعیین تعرفه‌های ترجیحی برای سرویس‌های فضای مجازی فراهم می‌کند، می‌تواند بسترساز ایجاد مزیت رقابتی برای سرویس‌های بومی باشد.</p>
<p>حضور مؤثر نهادهای فرهنگی دولتی و مردمی در فضای مجازی به منظور توسعه و ترویج فرهنگ، مفاهیم و هویت اسلامی-ایرانی و مقابله با تهدیدات</p>	<p>سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (تیرماه ۱۳۹۴) - بند ۷۲</p>	<p>«حضور مؤثر» در فضای مجازی نیازمند بسترسازی است. بسترسازی در فضای مجازی به معنای ایجاد ساختار و روابطی است که الگوهای کنش و ارتباط در این عرصه را محدود کرده و به آن جهت می‌بخشد. بنابراین برای حضوری مؤثر در فضای مجازی در راستای ترویج فرهنگ و معارف اسلامی باید ابتدا ساختاری متناسب با این هدف را که از عناصر و مؤلفه‌های بومی تشکیل شده باشد، ایجاد کرد. شبکه ملی اطلاعات می‌تواند فراهم‌کننده چنین بستری باشد.</p>

<p>ترویج هنجارها، ارزش‌ها و سبک زندگی اسلامی ایرانی و ممانعت از رخنه‌ها و آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی در این عرصه و مقابله مؤثر با تهاجم همه‌جانبه فرهنگی و نیز ارتقای فرهنگ کاربری و سواد فضای مجازی جامعه</p>	<p>حکم نصب اعضای جدید شورای عالی فضای مجازی از سوی مقام معظم رهبری (۹۴/۶/۱۴). بند هفتم از وظایف شورا</p>	<p>در اینجا به مواردی اشاره شده است که می‌توان آن‌ها را مزوج و درهم تنیده با یکدیگر مشاهده کرد. برای اجرای این تکالیف نیز که هم شامل امور سلبی و هم شامل امور ایجابی می‌شود، شبکه ملی اطلاعات نقش بستر و زمینه را ایفا می‌کند. از جمله، در خصوص ارتقای فرهنگ کاربری و سواد فضای مجازی، با توجه به این که این امر با ساز و کارهایی نظیر اطلاع‌رسانی، آموزش، و تنظیم مقررات محقق می‌شود، می‌توان بواسطه شبکه ملی اطلاعات بستری را فراهم کرد که کاربران از آموزش‌های رسمی و غیررسمی؛ مستقیم و غیرمستقیم بهره‌مند شوند (مثلاً می‌توان سامانه‌ای یکپارچه برای آموزش ضمن خدمت معلمان در این رابطه ایجاد کرد). همچنین بدین وسیله می‌توان به شفاف‌سازی مقررات مرتبط با کاربری فضای مجازی، و تنظیم رفتار کاربران همت گماشت.</p>
<p>توسعه محتوا و خدمات کارآمد و رقابتی منطبق بر ارزش‌ها و فرهنگ اسلامی ایرانی در تمام قلمروهای مورد نیاز جامعه و جلب مشارکت‌های مردمی و به کارگیری ظرفیت‌های بخش خصوصی در این زمینه</p>	<p>حکم نصب اعضای جدید شورای عالی فضای مجازی از سوی مقام معظم رهبری (۹۴/۶/۱۴). بند نهم از وظایف شورا</p>	<p>در اینجا بر شش موضوع مهم تأکید شده است؛ اول توسعه محتوا و سرویس‌ها، دوم کارآمدی آن‌ها، سوم رقابتی بودن تولید محتوا و سرویس، چهارم انطباق آن‌ها با ارزش‌ها و فرهنگ اسلامی ایرانی، پنجم شمولیت آن‌ها در همه حوزه‌های مورد نیاز، و ششم جلب مشارکت عمومی و استفاده از ظرفیت‌های بخش خصوصی. می‌توان قاطعانه گفت که این موارد جز در بستر شبکه ملی اطلاعات امکان تحقق ندارند. به عبارت دیگر، با امکاناتی که شبکه ملی اطلاعات فراهم می‌کند (از نظر مراکز داده و میزبانی اطلاعات، پهنای باند، سرعت بالاتر و هزینه کمتر آپلود و...)، شرایط برای توسعه کمی و کیفی محتوا و سرویس‌های داخلی آن‌گونه که ذکر شد، فراهم می‌شود.</p>

محور سوم ناظر به سیاست‌های حمایتی نسبت به ظرفیت‌های داخلی اعم از سخت‌افزاری و نرم‌افزاری (از جمله شرکت‌های خصوصی، تشکل‌های مردم‌نهاد و...) در حوزه تولید محتوا و سرویس‌های بومی است. حمایت از تولید و نشر محتوای سالم الکترونیکی، حمایت از شبکه‌های اجتماعی متعهد، و حمایت مؤثر از تولید محصولات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری از جمله این سیاست‌ها است که در این اسناد ذیل به آن‌ها اشاره شده است: بند چهارم از سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، راهبردهای کلان ارائه خدمات اطلاع‌رسانی و اینترنت در کشور، بند ششم از اقدامات ملی ذیل راهبرد کلان پنجم نقشه مهندسی فرهنگی کشور، و همچنین بند چهارم از راهبردهای ملی و بندهای سیزدهم و نوزدهم از اقدامات ملی ذیل دهمین راهبرد کلان نقشه مهندسی فرهنگی کشور.

جدول ۳. محور سوم: سیاست‌های حمایتی نسبت به ظرفیت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری داخلی

متن سند	مأخذ	برداشت از متن
حمایت از بخش‌های دولتی و غیر دولتی در زمینه تولید و عرضه اطلاعات و خدمات ضروری و مفید با تأکید بر ترویج فرهنگ و اندیشه اسلامی	سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای (۱۳۸۰/۳/۹) - بند چهارم	در اینجا بر تولید محتوا و سرویس‌های مفید و لازم در شبکه‌های جهانی (اینترنت) از سوی بخش‌های دولتی و غیردولتی تأکید شده است، تا بدین وسیله بتوان فرهنگ و اندیشه اسلامی را تبلیغ و ترویج کرد. اما ارتباط این موضوع با «شبکه ملی اطلاعات» را این گونه می‌توان توضیح داد که به واسطه افزایش پهنای باند و سرعت دسترسی در چنین شبکه‌ای، زمینه مساعدی برای تولید و توسعه محتوا و سرویس‌های بومی‌ای فراهم می‌شود که در این بند بر آن تأکید شده است.
حمایت از تولید و نشر محتوای سالم الکترونیکی	راهبردهای کلان‌ارائه خدمات اطلاع‌رسانی و اینترنت در کشور (۱۳۷۹/۲/۷)	شبکه ملی اطلاعات از ساز و کارهای حمایتی بیشتری نسبت به تولید و نشر محتوای سالم الکترونیکی برخوردار است. مثلاً، می‌توان برای استفاده از سرویس‌های مناسب داخلی، تعرفه‌های ترجیحی و پایین‌تری نسبت به نمونه‌های مشابه خارجی وضع کرد؛ یا مثلاً، می‌توان بخشی از درآمد حاصل از ترافیک داده در دیتاسترهای داخلی را به تولیدکنندگان محتوا به شکل‌های مختلف تشویقی اختصاص داد.
حمایت از ایجاد و گسترش تشکل‌های مردم‌نهاد با محوریت موضوعات و ارزش‌های اسلام ناب در جامعه و فضای مجازی	نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱) - راهبرد کلان پنجم - اقدامات ملی - بند ششم	در حال حاضر، فضای مجازی به دلایل مختلف - از جمله فراگیر بودن و سهولت دسترسی - عرصه مناسبی برای فعالیت تشکل‌های مردم‌نهاد است. در همین راستا، «شبکه ملی اطلاعات» به عنوان بستر بومی فضای مجازی می‌تواند زمینه را برای توسعه فعالیت تشکل‌های مردم‌نهاد اسلامی و حمایت از آن‌ها فراهم کند. برای مثال، با افزایش پهنای باند و کاهش هزینه‌های تولید و دسترسی، امکان تنوع بخشیدن به فعالیت نهادهای مذکور و ارتقای کیفیت آن در حوزه‌های چندرسانه‌ای ایجاد می‌شود.
حمایت از تولیدات ملی در حوزه‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری و طراحی، تأمین و توسعه زیرساخت‌های فناوری‌های نوین اطلاعاتی، ارتباطاتی و رسانه‌ای	نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱) - راهبرد کلان دهم - راهبردهای ملی - بند چهارم	برای آنکه تولیدات ملی در حوزه‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری فاوا و فضای مجازی مورد حمایت قرار گیرند، باید بستری برای بهره‌گیری و استفاده از این تولیدات فراهم کرد (همچنان که بند سیزدهم از اقدامات ملی نیز ابتدا بر زمینه‌سازی تأکید دارد). شبکه ملی اطلاعات، می‌تواند هم زمینه‌ای باشد برای تولید ملزومات سخت‌افزاری در داخل و حمایت از آن‌ها؛ و هم می‌تواند عرصه‌ای باشد برای عرضه تولیدات باکیفیت نرم‌افزاری داخلی در فضای مجازی که توانایی رقابت با محصولات مشابه خارجی را داشته باشند.
زمینه‌سازی و حمایت مؤثر از تولید محصولات سخت‌افزاری، نرم‌افزاری و دانش‌افزاری و صادرات آن‌ها و تقویت صنایع داخلی در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات	نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱) - راهبرد کلان دهم - اقدامات ملی - بند سیزدهم	همان‌طور که پیشتر نیز ذکر شد، شبکه ملی اطلاعات هم بستر مناسب‌تری برای حمایت از چنین خدماتی است، و هم زمینه مساعدتری را برای گسترش کمی و کیفی محتوا و خدمات اینترنتی و همین‌طور سامان‌دهی آنها فراهم می‌کند.
برنامه‌ریزی برای حمایت، گسترش و سامان‌دهی شبکه‌های مجازی متعدد	نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱) - راهبرد کلان دهم - اقدامات ملی - بند نوزدهم	

محور چهارم مربوط به سیاست‌هایی می‌شود که بر توسعه جامعه شبکه‌ای و تسهیل دسترسی آحاد مردم به خدمات شبکه و ایجاد فرصت‌های برابر و عادلانه در برخورداری از امکانات فاوا برای همه شهروندان تأکید دارند. در این زمینه نیز می‌توان به بندهای اول و چهارم از مقررات و ضوابط شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، مقدمه پیشنویس طرح تسما، بند دوم از بیانیه ارزش‌ها و هدف بنیادی و راهبرد دوم حوزه شهروندان ایرانی-اسلامی سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور، و همین‌طور بندهای اول و دوم چشم‌انداز توسعه جامعه اطلاعاتی ذیل سند راهبردی جامعه اطلاعاتی ایران اشاره کرد.

جدول ۴. محور چهارم: توسعه جامعه شبکه‌ای

ممن سند	مأخذ	بوداشت از متن
- حق دسترسی آزاد مردم به اطلاعات و دانش - ایجاد حداکثر سهولت در ارائه خدمات اطلاع‌رسانی و اینترنت به عموم مردم	مقررات و ضوابط شبکه- های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای (۱۳۸۰/۸/۱۲)- مقدمه- بندهای اول و چهارم	در بدو نظر، ممکن است این شائبه پیش آید که شبکه ملی اطلاعات مانع از دسترسی آزاد مردم به اطلاعات و دانش می‌شود؛ زیرا اگرچه دسترسی به محتوای داخلی سریع و ارزان است، اما دسترسی به محتوای خارجی از سرعتی به مراتب پایین‌تر و هزینه‌ای به مراتب بالاتر برخوردار است. در پاسخ باید گفت که این موضوع نمی‌تواند بیانگر تأثیر منفی شبکه ملی اطلاعات بر اینترنت جهانی و داده‌هایی باشد که در خارج میزبانی می‌شوند، بلکه در واقع مبین تأثیر مثبتی است که این شبکه در دسترس‌پذیرتر ساختن محتوای داخلی خواهد داشت. به عبارت دیگر، با راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات تغییری در کیفیت دسترسی به محتوای خارجی ایجاد نمی‌شود؛ اما دسترسی به محتوای داخلی تقویت می‌گردد.
ایجاد زیرساخت‌ها و سطح دسترسی مناسب به اطلاعات انبوه و افزایش دادن امکان دسترسی مردم به این اطلاعات	پیش‌نویس طرح تولید و سامان‌دهی محتوای الکترونیکی ایران(تسما) - ۱۳۸۵- مقدمه	توضیح این بخش بیشتر ذکر شد (رک: مورد دوم از محور دوم)
گسترش عدالت اجتماعی و اطلاع‌رسانی شفاف	سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۲/۸) بیانیه ارزش‌ها بند دوم	شبکه ملی اطلاعات به‌عنوان زیرساخت فضای مجازی کشور می‌تواند با ایجاد ظرفیت‌های بالا در ذخیره‌سازی و میزبانی از داده‌های داخلی، ایجاد سامانه‌های یکپارچه ملی در حوزه‌های مختلف از جمله دولت الکترونیک، آموزش، اطلاع‌رسانی و... و بالا بردن سطح کیفی دسترسی به شبکه در تمام نقاط کشور، به گسترش عدالت اجتماعی و اطلاع‌رسانی شفاف کمک کند.
تحقق جامعه مردم‌سالاری دینی با استفاده از فناوری اطلاعات به منظور تسهیل و دستیابی به عدالت اجتماعی، ارتقای کیفیت زندگی، رشد فضائل اخلاقی و علمی شهروندان	سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور (۱۳۸۷/۲/۸)- حوزه شهروندان ایرانی اسلامی- هدف بنیادی	برای آنکه فناوری اطلاعات بتواند وسیله‌ای در راستای تحقق کامل جامعه مردم‌سالار دینی باشد، از یک‌طرف باید شرایط دسترسی وسیع و عادلانه همه مردم به آن را هم به لحاظ کمی و هم به لحاظ کیفی- فراهم کرد، و از طرف دیگر، باید آن را براساس اصول و ارزش‌های دینی طراحی و راهبری نمود. بر این اساس، راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات را می‌توان یکی از مهم‌ترین اقدامات در این راستا ارزیابی کرد.
فراهم کردن فرصت‌های برابر، عادلانه و امن فناوری اطلاعات برای همه شهروندان	سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات کشور	در این زمینه شبکه ملی اطلاعات می‌تواند بستر مناسبی باشد. مثلاً با ایجاد سامانه‌های یکپارچه آموزشی در این شبکه، هم می‌توان به

<p>افزایش آگاهی‌های عمومی و سواد دیجیتالی کاربران کمک کرد، و هم می‌توان فرصتی برابر و عادلانه همه شهروندان در سراسر کشور ایجاد کرد؛ چراکه به این واسطه، یک کاربر متصل به شبکه ملی اطلاعات در یکی از مناطق دوردست کشور همان‌قدر می‌تواند از چنین خدماتی بهره‌مند شود که یک کاربر در شهر تهران.</p>	<p>۱۳۸۷/۲/۸) - حوزه راهبردی شهروندان ایرانی اسلامی- راهبرد دوم</p>	
<p>چنان‌که مشاهده می‌شود در موارد مذکور، به‌طور کلی، بر سه نکته تأکید شده است؛ یکی «عدالت» در دسترسی به شبکه و انواع خدمات آن (از جمله، در حوزه دانش و مهارت‌های انسانی)؛ دوم، «سهولت» دسترسی به قابلیت‌های شبکه برای پیشبرد امور زندگی؛ و سوم، اهمیت خط و زبان فارسی در فعالیت‌های تحت شبکه. بر این اساس، با توجه به اینکه شبکه ملی اطلاعات، شبکه‌ای به گستره کل کشور است و ذیل آن شبکه فیرنوری در سراسر کشور توسعه می‌یابد و همچنین ظرفیت بالایی برای ذخیره‌سازی و میزبانی از داده‌ها و اطلاعات داخلی در اقصا نقاط کشور ایجاد می‌شود، می‌توان انتظار داشت که این چشم‌انداز تحقق یابد و یک فرد در نقطه‌ای دورافتاده در کشور همان‌قدر به شبکه و قابلیت‌های آن دسترسی داشته باشد که یک فرد در تهران. در خصوص اهمیتی که به خط و زبان فارسی داده شد نیز همان‌طور که پیشتر گفته شد، شبکه ملی اطلاعات این امکان را می‌دهد که علاوه بر محتوا، سرویس‌های فارسی‌زبان داخلی (از جمله مرورگر فارسی، جوینتگر فارسی، شبکه‌های اجتماعی و...) با سرعت و کیفیت بالاتری نسبت به سرویس‌های مشابه غیرفارسی‌زبان در اختیار کاربران داخلی قرار گیرد.</p>	<p>سند راهبردی جامعه اطلاعاتی ایران- چشم‌انداز توسعه جامعه اطلاعاتی- بندهای اول و دوم</p>	<p>- هر فرد ایرانی از هر نقطه کشور قادر به دستیابی به شبکه اطلاعاتی (ملی و بین‌المللی) است و به راحتی از قابلیت‌های این شبکه برای تأمین نیازهای اطلاعاتی و دریافت خدمات مورد نیاز برای پیشبرد زندگی و انجام کسب‌وکار خود به زبان فارسی استفاده می‌کند. - دسترسی به انواع دانش و مهارت‌های بشری برای هر یک از شهروندان در هر نقطه از کشور در دسترس خواهد بود و ارتباطات بین‌آحاد جامعه با بهره‌مندی از قابلیت‌های شبکه‌ای و به روش‌های بومی با خط و زبان فارسی گسترش می‌یابد.</p>
<p>ویژگی‌های مذکور کاملاً با آنچه در زمینه شبکه ملی اطلاعات و ویژگی‌های آن مطرح است، انطباق دارد. به عبارت دیگر، این شبکه با توسعه ظرفیت‌های زیرساختی در کشور (از جمله، در حوزه خطوط و بسترهای انتقال، مراکز داده، مراکز تبادل ترافیک، مسیریابی و...) خدمات پهن‌بند را به‌صورت امن، با کیفیت و ارزان به تمامی کاربران داخل کشور ارائه می‌دهد. بنابراین شبکه ملی اطلاعات کاملاً هم‌سو با سیاست‌های توسعه دسترسی شبکه‌ای در کشور و مهم‌ترین اقدام در این زمینه است.</p>	<p>سند راهبردی جامعه اطلاعاتی ایران- حوزه راهبردی توسعه دسترسی به محیط شبکه‌ای- چشم‌انداز دسترسی به محیط شبکه‌ای- بندهای اول تا سوم</p>	<p>تدوین راهبردها و راهکارهایی که بر مبنای آن بتوان مطمئن شد آحاد مختلف جامعه دسترسی سریع، باکیفیت، ارزان و گسترده به ارتباطات با پهنای باند بالا دارند و از این طریق قابلیت‌های لازم برای دریافت خدمات مختلف الکترونیکی و دسترسی به محتوای مناسب را بدست می‌آورند. بنابراین، جمهوری اسلامی ایران به دنبال توسعه و رسیدن به سطحی از دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات است که بر اساس آن:</p>
		<p>- دسترسی اختصاصی و عمومی همه افراد و بخش‌های جامعه (خانوارها، واحدهای تجاری و سایر نهادها) به ارتباطات ثابت و سیار با قابلیت استفاده از پهن‌بند به شکلی امن، باکیفیت، ارزان، مطمئن و مبتنی بر نیازهای کاربران برای استفاده از اینترنت، محتوای دیجیتال و سایر خدمات الکترونیکی بر مبنای ارزش‌های دینی-معمی فراهم شده باشد. - ظرفیت زیرساخت ارتباطاتی کافی با تأکید بر توسعه ظرفیت‌های ملی برای پشتیبانی از نیازهای دسترسی بخش‌های مختلف فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی کشور و شهروندان، بدون افت کیفیت در کشور وجود داشته باشد.</p>

<p>همان‌طور که مشاهده می‌شود، در اینجا هم بر افزایش سطح و میزان استفاده از فناوری اطلاعات در زندگی روزمره، و هم بر اهمیت محتوا در راستای تقویت هویت اسلامی-ایرانی و توسعه اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه تأکید شده است. در همین زمینه، سند مذکور به راهکارهایی نظیر «توسعه خدمات دولت الکترونیک»، «راه‌اندازی امکانات دسترسی به شبکه در اماکن عمومی»، و «سیاست‌های حمایتی و تشویقی نسبت به ارائه‌دهندگان سرویس‌های بومی و شرکت‌های خصوصی فعال در این حوزه» اشاره شده است. اما شبکه ملی اطلاعات را می‌توان راهبردی کلان و زیربنایی تر از موارد مذکور در راستای توسعه جامعه شبکه‌ای در کشور به حساب آورد. به عبارت دیگر، این شبکه زمینه‌ای فراهم می‌کند که راهبردهای مذکور از جمله دولت الکترونیک بتوانند خدمات خود را در همه زمینه‌ها و با کیفیت‌تر از گذشته، گسترش دهند. ضمن آنکه از آنجایی که این شبکه بومی است، می‌توان سرویس‌ها و محتواهای متناسب با هویت و ارزش‌های بومی خود را در این شبکه گسترش داد.</p>	<p>سند راهبردی جامعه اطلاعاتی ایران- حوزه راهبردی توسعه جامعه شبکه‌ای</p>	<p>تدوین راهبردها و راهکارهایی که به افزایش آمادگی جامعه برای حضور در دنیای شبکه‌ای بینجامد. این راهبردها باید بتوانند به افزایش میزان استفاده برخط از فناوری اطلاعات به‌وسیله آحاد جامعه کمک کرده، ضمن افزایش میزان تولید و استفاده از محتوای فارسی، به افزایش میزان استفاده از فناوری اطلاعات در زندگی روزمره شهروندان و به‌کارگیری آن در محیط کار سازمان‌های دولتی و خصوصی کمک کنند. علاوه بر این، این راهبردها باید بتوانند به توسعه اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه نیز کمک نمایند و هویت اسلامی-ایرانی را تقویت کند و عدالت و ارزش‌های دیگر را در جامعه رشد و توسعه دهد.</p>
---	---	--

محور پنجم سیاست‌هایی را شامل می‌شود که بر راهبری و مدیریت راهبردی فضای مجازی، برای مقابله با جنگ نرم و تهاجم فرهنگی، و نیز حضور مؤثر و هدفمند کشور در تعاملات بین‌المللی فضای مجازی، به‌منظور مقابله با سلطه جهانی در این عرصه، و ایجاد توازن قدرت در سطح بین‌الملل تأکید دارند. در این خصوص، می‌توان به بندهای چهارم و هفتم از سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، بندهای اول و دهم از راهبردهای ملی و بندهای هجدهم و بیست‌ویکم از اقدامات ملی ذیل دهمین راهبرد کلان نقشه مهندسی فرهنگی کشور، بند سی و ششم سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، و نیز بند سوم از وظایف شورای عالی فضای مجازی در حکم نصب اعضای جدید این شورا از سوی رهبر معظم انقلاب اشاره کرد.

جدول ۵. محور پنجم: راهبری و مدیریت راهبردی فضای مجازی

برداشت از متن	ماخذ	متن سند
<p>همان‌طور که مشاهده می‌شود، تأکید اصلی در این دو بند اولاً مربوط است به حضور مؤثر ایران در شبکه‌های جهانی و ثانیاً ناظر به اتحاد کشورهای اسلامی در زمینه شبکه‌های اطلاع‌رسانی است؛ به‌نحوی که به ایجاد توازن در این عرصه برای مقابله با سلطه جهانی و صیانت از هویت و فرهنگ ملی منجر شود. با راه‌اندازی «شبکه ملی اطلاعات» در کشور، بهنای باند، کنترل ترافیک داده ملی، و همه سرویس‌ها و محتواهای داخلی نسبت به مناسبات اینترنت جهانی استقلال خواهد یافت. این موضوع هم می‌تواند در حفظ و صیانت از هویت و فرهنگ ملی مؤثر باشد، و هم اینکه با توسعه مراکز داده داخلی و تقویت مسیریابی،</p>	<p>سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای (۱۳۸۰/۳/۹) - بند چهارم سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای (۱۳۸۰/۳/۹) - بند هفتم</p>	<p>حضور فعال و اثرگذار در شبکه‌های جهانی اقدام مناسب برای دستیابی به متافها و مقررات بین‌المللی و ایجاد اتحادیه‌های اطلاع‌رسانی با سایر کشورها به ویژه کشورهای اسلامی به منظور ایجاد توازن در عرصه اطلاع‌رسانی بین‌المللی و حفظ و صیانت از هویت و فرهنگ ملی و مقابله با سلطه جهانی</p>

و در پی آن‌ها تبدیل شدن ایران به عنوان «هاب» و ترانزیت ترافیک منطقه، می‌توان زمینه همکاری با کشورهای منطقه و جهان اسلام، به‌خصوص کشورهایی که دارای شبکه‌های پهن-باند داخلی هستند را فراهم کرد؛ که این امر به ایجاد توازن در حوزه شبکه‌های اینترنتی در برابر قدرت‌های مسلط جهانی خواهد انجامید.		
«آرایش رسانه‌ای روزآمد و هم‌افزا» در فضای مجازی را می‌توان اولاً در تحقق شبکه ملی اطلاعات دانست. چه اینکه، بدین واسطه تولیدات و ظرفیت‌های داخلی در حوزه سرویس و محتوا بیش از پیش امکان تنوع و هم‌افزایی پیدا می‌کنند؛ به‌نحوی که بتواند توان رقابت با نمونه‌های مشابه خارجی داشته و در این حوزه برای کشور تولید قدرت نرم کند.	نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱). راهبرد کلان دهم- راهبردهای ملی- بند اول	طراحی پیوسته و تقویت آرایش رسانه‌ای روزآمد و هم‌افزا در مقیاس ملی و فراملی دارای قابلیت رقابتی با رسانه‌های بین‌المللی در جهت تولید قدرت نرم و مقابله با جنگ نرم دشمن
راهبردی فضای مجازی در چارچوب نقشه مهندسی فرهنگی که این بند بر آن تأکید دارد، به یک معنا، تنها در شرایطی امکان-پذیر است که فضای مجازی در کشور به لحاظ زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مستقل از اینترنت جهانی باشد.	نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱). راهبرد کلان دهم- راهبردهای ملی- بند دهم	راهبری فضای مجازی در چارچوب مقتضیات راهبردی و نقشه مهندسی فرهنگی کشور (بند دهم).
همان‌طور که پیشتر نیز گفته شد، شبکه ملی اطلاعات نه تنها به مدیریت فضای مجازی در داخل کشور کمک می‌کند، زمینه حضور مؤثر و تأثیرگذار کشور در مناسبات فضای مجازی و تعاملات بین‌المللی در این حوزه را بیش از پیش فراهم می‌کند و افزایش می‌دهد.	نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱). راهبرد کلان دهم- اقدامات ملی- بند هجدهم	انسجام بخشی و هم‌افزایی سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات برای افزایش سهم و تأثیرگذاری کشور در فضای مجازی
مدیریت فضای مجازی به‌خصوص از حیث راهبردی (استراتژیک)، مستلزم برخورداری از قدرت در این عرصه و مالکیت حداقل بخشی از ساختارهای موجود در آن است. در شرایطی که کشور از بخش‌های مرتبط با حاکمیت گرفته تا مردم، کاملاً وابسته به اینترنت جهانی است (با توجه به اینکه مدیریت این فضا در اختیار معدود دولت‌های ابرقدرت به‌خصوص ایالات متحده آمریکا است)، مدیریت راهبردی فضای مجازی برای ما بی‌معنا خواهد بود. بنابراین، قدم اول در راه دستیابی به قدرت در این عرصه، کسب استقلال در زیرساخت‌ها است، که این امر در شبکه ملی اطلاعات به‌طور کامل تحقق می‌یابد. بدین‌وسیله زمینه برای استقلال و توسعه بخش‌های مربوط به سرویس و محتوا نیز فراهم می‌شود، و می‌توان از ظرفیت‌های علمی و فناوری به‌منظور مقابله با جنگ نرم بهره برد.	نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱). راهبرد کلان سیزدهم- راهبردهای ملی- بند ششم	تلاش هدفمند برای مشارکت در مدیریت جریان منطقه‌ای و جهانی فضای مجازی
مدیریت راهبردی فضای مجازی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی و فناوری به منظور مقابله با جنگ نرم	نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱). راهبرد کلان سیزدهم- اقدامات ملی- بند بیست و یکم	مدیریت راهبردی فضای مجازی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی و فناوری به منظور مقابله با جنگ نرم
مهندسی و مدیریت راهبردی فضای مجازی کشور و عملیات نرم	نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱). راهبرد کلان سیزدهم- اقدامات ملی- بند بیست و یکم	مهندسی و مدیریت راهبردی فضای مجازی کشور و عملیات نرم
حضور مؤثر و هدفمند در تعاملات بین‌المللی فضای مجازی	سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (تیرماه ۱۳۹۴). بند ۳۶	حضور مؤثر و هدفمند در تعاملات بین‌المللی فضای مجازی

<p>شدن ایران به عنوان هاب و ترانزیت ترافیک منطقه، زمینه‌ای مساعد برای همکاری‌ها و تعاملات بین‌المللی فضای مجازی در عرصه‌های مختلف (از جمله، در حوزه‌های فرهنگی) فراهم می‌شود. به‌عنوان مثال تشکیل اتحادیه‌ای میان کشورهای اسلامی برای هماهنگ‌سازی مقررات و دستورالعمل‌ها، تشریک مساعی برای کنترل آسیب‌های اینترنتی، سرمایه‌گذاری‌های دو و چندجانبه در حوزه‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، و ایجاد شبکه‌ها و خدمات یکپارچه مشترک (همچون شبکه یکپارچه علمی جهان اسلام) در صورت ایجاد شبکه ملی اطلاعات کاملاً امکان‌پذیر است.</p>		
<p>اولین قدم در راه دسترسی کشور به قدرت سایبری در طراز قدرت‌های تأثیرگذار جهانی را باید در استقلال زیرساخت‌های فضای کشور از اینترنت جهانی دانست؛ که با راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات محقق می‌شود. پس از این راه برای تعاملات هدفمند منطقه‌ای و جهانی در راستای اهداف و منافع ملی فراهم می‌گردد.</p>	<p>حکم نصب اعضای جدید شورای عالی فضای مجازی از سوی مقام معظم رهبری (۹۴/۶/۱۴). بند سوم از وظایف شورا</p>	<p>ارتقای جمهوری اسلامی ایران به قدرت سایبری در طراز قدرت‌های تأثیرگذار جهانی و برخورداری از ابتکار عمل و قدرت تعامل با دیگر کشورها در جهت شکل‌دهی به قواعد و قوانین مرتبط با فضای مجازی در عرصه جهانی با رویکرد اخلاق‌مدار و عادلانه</p>

سرانجام، محور ششم ناظر به سیاست‌هایی است که بر ایجاد نظام جامع، فراگیر و کارآمد اطلاعات و ارتباطات در سطح کشور مبتنی بر ارزش‌های بومی و در راستای توسعه خدمات و امن‌سازی ساختارهای فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور تأکید دارد. «شبکه ملی اطلاعات» عنوانی است که در این زمینه، ابتدا در قانون برنامه پنجم توسعه و بعد از آن، در سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، پیوست حکم تشکیل شورای عالی فضای مجازی، و همین‌طور در حکم نصب اعضای جدید این شورا از سوی مقام معظم رهبری مطرح شده است. اما پیش از این‌ها، بند اول از سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، بند اول از سیاست‌های کلی در امور امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات (افتا)، و نیز دهمین راهبرد کلان نقشه مهندسی فرهنگی کشور بر تشکیل چنین نظامی تأکید داشته‌اند. همچنین، بندهای اول و دوم از ویژگی‌های ایران در افق ۱۴۰۴ ذیل سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور رانیز - که بر توسعه یافتگی کشور از جمله در حوزه علم و فناوری متناسب با مقتضیات بومی کشور تأکید دارد - می‌توان در همین راستا تحلیل کرد.

جدول ۶. محور ششم: ایجاد نظام جامع، فراگیر و کارآمد اطلاعات و ارتباطات در کشور

متن سند	ماخذ	برداشت از متن
<p>ایجاد، سامان‌دهی و تقویت نظام ملی اطلاع‌رسانی رایانه‌ای و اعمال تدابیر و نظارت‌های لازم به منظور صیانت از امنیت سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و جلوگیری از جنبه‌ها و پیامدهای منفی شبکه‌های اطلاع‌رسانی</p>	<p>سیاست‌های کلی شبکه-های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای (۱۳۸۰/۳/۹). بند اول</p>	<p>اگرچه در زمان تنظیم این سند، هنوز نامی از «شبکه ملی اطلاعات» به میان نیامده بود، اما این بند با اشاره به «نظام ملی اطلاع‌رسانی رایانه‌ای» اهمیت طراحی و ایجاد چنین پروژه‌ای را یادآور می‌شود. همچنین چنان‌که ذکر شد، هدف از اجرای چنین طرحی، صیانت از امنیت سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی کشور معرفی شده و بر</p>

<p>جلوگیری از تأثیرات منفی شبکه‌های اطلاع‌رسانی [رایانه‌ای] تأکید می‌گردد.</p>		
<p>شبکه ملی اطلاعات از آغاز به‌عنوان طرحی کلان و ملی برای تأمین و ارتقای امنیت ساختارهای حیاتی و حساس و مهم کشور در حوزه فاوا مستقل از اینترنت جهانی مطرح بوده است. بنابراین، آنچه در این بند به‌عنوان «نظام جامع و فراگیر در سطح ملی» از آن یاد شده با طرح شبکه ملی اطلاعات هماهنگی و انطباق دارد. اما نکته مهمی که در اینجا، مطابق با موضوع پژوهش حاضر وجود دارد، آن است که طبق این بند، امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات محصور و منحصر در امنیت داده و اطلاعات و اسرار کشور نیست؛ بلکه شامل امنیت اخلاقی و فرهنگی و صیانت از هویت اسلامی-ایرانی نیز می‌شود. بنابراین، اگر شبکه ملی اطلاعات را در راستای سیاست‌های امنیت در فضای تولید و تبادل اطلاعات بدانیم، باید به نقشی که می‌تواند در صیانت از مؤلفه‌های فرهنگی و اخلاقی بومی در این فضا ایفا کند نیز توجه داشته باشیم.</p>	<p>سیاست‌های کلی نظام در امور امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات (افتا) (۱۳۸۹/۱۱/۲۹)</p> <p>بند اول</p>	<p>ایجاد نظام جامع و فراگیر در سطح ملی و سازوکار مناسب برای امن‌سازی ساختارهای حیاتی و حساس و مهم در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات، و ارتقای مداوم امنیت شبکه‌های الکترونیکی و سامانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی در کشور به منظور استمرار خدمات عمومی، پایداری زیرساخت‌های ملی، صیانت از اسرار کشور، حفظ فرهنگ و هویت اسلامی-ایرانی و ارزش‌های اخلاقی، و نیز حراست از حریم خصوصی و آزادی‌های مشروع و سرمایه‌های مادی و معنوی</p>
<p>در مورد نظام جامع و کارآمد اطلاعات و ارتباطات که در این بخش از سند نقشه مهندسی فرهنگی بدان اشاره، و بر مبنای آن بر آموزه‌های دینی، انقلابی و ارزش‌های اخلاقی تأکید شده است، می‌توان گفت، به طور ضمنی اشاره به «شبکه ملی اطلاعات» دارد. این موضوع زمانی روشن‌تر می‌شود که به سلسله راهبردها و اقداماتی که ذیل آن تعریف شده است، توجه کنیم.</p>	<p>نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۱)- راهبرد کلان دهم</p>	<p>طراحی و استقرار نظام جامع و کارآمد اطلاعات، ارتباطات و رسانه‌ای مبتنی بر آموزه‌های دینی، انقلابی و ارزش‌های اخلاقی، مقتضیات راهبردی کشور و سیاست‌های کلی نظام</p>
<p>همان‌طور که مشاهده می‌شود، در بیان فلسفه ایجاد و توسعه شبکه ملی اطلاعات در ابتدای این ماده، به مواردی چون «سواد اطلاعاتی» و «افزایش بهره‌وری در حوزه‌های فرهنگی» اشاره شده است. بر این اساس، این پروژه تنها سیاستی در حوزه اقتصاد و یا فناوری اطلاعات نیست؛ بلکه می‌توان آن را یک سیاست فرهنگی نیز دانست. نکته دیگر در خصوص این ماده، به تأکید آن بر رعایت «موازین شرعی» در کنار موازین امنیتی در ایجاد و توسعه شبکه ملی اطلاعات مربوط می‌شود. این موضوع بر لزوم تناسب شبکه ملی اطلاعات با چارچوب‌های شرعی و بومی دلالت می‌کند، که این نیز گویای سیاست فرهنگی حاکم بر چنین پروژه‌ای است.</p>	<p>قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹)- ماده ۴۶</p>	<p>به منظور بسط خدمات دولت الکترونیک، صنعت فناوری اطلاعات، سواد اطلاعاتی، و افزایش بهره‌وری در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ... وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مکلف است نسبت به ایجاد و توسعه شبکه ملی اطلاعات و مراکز داده داخلی امن و پایدار با پهنای باند مناسب و با رعایت موازین شرعی و امنیتی کشور اقدام کند.</p>
<p>بر این اساس، و با توجه به تأکیداتی که رهبری در پیوست این حکم، در خصوص لزوم بررسی و تصویب طرح‌های</p>	<p>حکم تشکیل شورای عالی فضای مجازی از</p>	<p>گسترش فزاینده فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی و به‌ویژه شبکه جهانی اینترنت و آثار چشمگیر آن در</p>

<p>به منظور بسط خدمات دولت الکترونیک، صنعت فناوری اطلاعات، سواد اطلاعاتی، و افزایش بهره‌وری در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ... وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مکلف است نسبت به ایجاد و توسعه شبکه ملی اطلاعات و مراکز داده داخلی امن و پایدار با پهنای باند مناسب و با رعایت موازین شرعی و امنیتی کشور اقدام کند.</p>	<p>قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹) - ماده ۴۶</p>	<p>همان‌طور که مشاهده می‌شود، در بیان فلسفه ایجاد و توسعه شبکه ملی اطلاعات در ابتدای این ماده، به مواردی چون «سواد اطلاعاتی» و «افزایش بهره‌وری در حوزه‌های فرهنگی» اشاره شده است. بر این اساس، این پروژه تنها سیاسی در حوزه اقتصاد و یا فناوری اطلاعات نیست؛ بلکه می‌توان آن را یک سیاست فرهنگی نیز دانست. نکته دیگر در خصوص این ماده، به تأکید آن بر رعایت موازین شرعی در کنار موازین امنیتی در ایجاد و توسعه شبکه ملی اطلاعات مربوط می‌شود. این موضوع بر لزوم تناسب شبکه ملی اطلاعات با چارچوب‌های شرعی و بومی دلالت می‌کند، که این نیز گویای سیاست فرهنگی حاکم بر چنین پروژه‌ای است.</p>
<p>گسترش فزاینده فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی به‌ویژه شبکه جهانی اینترنت و آثار چشمگیر آن در ابعاد زندگی فردی و اجتماعی، و لزوم سرمایه‌گذاری وسیع و هدفمند در جهت بهره‌گیری حداکثری از فرصت‌های ناشی از آن در جهت پیشرفت همه‌جانبه کشور و ارائه خدمات گسترده و مفید به اقشار گوناگون مردم و همچنین ضرورت برنامه‌ریزی و هماهنگی مستمر به‌منظور صیانت از آسیب‌های ناشی از آن اقتضا می‌کند که نقطه کانونی متمرکزی برای سیاست‌گذاری، تصمیم‌گیری و هماهنگی در فضای مجازی کشور به‌وجود آید.</p>	<p>حکم تشکیل شورای عالی فضای مجازی از سوی مقام معظم رهبری (۱۳۹۰/۱۲/۱۷) بند اول</p>	<p>بر این اساس، و با توجه به تأکیدی که رهبری در پیوست این حکم، در خصوص لزوم بررسی و تصویب طرح‌های کلان مرتبط با فضای مجازی از جمله شبکه ملی اطلاعات در شورای عالی فضای مجازی داشته‌اند، می‌توان این پروژه را از جمله سرمایه‌گذاری‌های وسیع و هدفمند در جهت بهره‌گیری حداکثری از فرصت‌های فضای مجازی برای پیشرفت همه‌جانبه کشور و ارائه خدمات گسترده به اقشار گوناگون مردم دانست.</p>
<p>- کسب جایگاه برتر منطقه در توسعه دولت الکترونیک در بستر شبکه ملی اطلاعات - ایجاد، تکمیل و توسعه شبکه ملی اطلاعات و تأمین امنیت آن، تسلط بر دروازه‌های ورودی و خروجی فضای مجازی و پالایش هوشمند آن و سامان‌دهی، احراز هویت و تحول در شاخص ترافیکی شبکه به‌طوری که ۵۰ درصد آن داخلی باشد.</p>	<p>سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (تیرماه ۱۳۹۴) بندهای ۳۲ و ۳۴</p>	<p>این دو بند کاملاً گویای اهمیت جایگاه شبکه ملی اطلاعات در توسعه فاوا در کشور می‌باشد.</p>
<p>تسریع در راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات پس از تصویب طرح آن در شورای عالی و نظارت مستمر و مؤثر مرکز ملی بر مراحل راه‌اندازی و بهره‌برداری از آن</p>	<p>حکم نصب اعضای جدید شورای عالی فضای مجازی از سوی مقام معظم رهبری (۹۴/۶/۱۴) - بند پنجم</p>	<p>در اینجا نیز به‌صراحت از شبکه ملی اطلاعات یاد شده و بر تسریع در اجرا و راه‌اندازی آن و نیز نظارت شورای عالی فضای مجازی بر مراحل اجرایی آن تأکید شده است.</p>
<p>- توسعه یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود، و متکی بر اصول اخلاقی</p>	<p>سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران</p>	<p>بر این اساس، توسعه یافتگی در کشور، از جمله در حوزه علم و فناوری، باید متناسب با مقتضیات فرهنگی،</p>

<p>جغرافیایی، و تاریخی آن باشد. بنابراین، روند توسعه در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات نیز باید جهتی متناسب با فرهنگ و اقلیم ایرانی-اسلامی داشته باشد. در نتیجه، طراحی و راه‌اندازی «شبکه ملی اطلاعات»، به‌عنوان بستر بومی فضای مجازی در کشور، را می‌توان از الزامات تحقق سند چشم‌انداز بیست‌ساله دانست.</p> <p>نکته دیگر در اینجا آن است که در بند دوم از ویژگی‌های جمهوری اسلامی در افق چشم‌انداز، به توانایی کشور در تولید علم و فناوری، «متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی و تولید ملی» اشاره شده است. بر این اساس، در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات نیز باید چنین شرایطی فراهم شود تا بتوان از ظرفیت‌ها و منابع انسانی داخلی در تولید علم و فناوری حداکثر بهره را برد. در این‌باره نیز راه‌اندازی «شبکه ملی اطلاعات» می‌تواند با اشتغال‌زایی گسترده، زمینه مشارکت حداکثری سرمایه‌های اجتماعی در تولید ملی را فراهم کند.</p>	<p>درافق ۱۴۰۴ هجری شمسی - ویژگی‌ها- بندهای اول و دوم</p>	<p>و ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی، با تأکید بر مردم‌سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی‌های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها، و بهره‌مند از امنیت اجتماعی و قضایی</p> <p>- برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی و تولید ملی</p>
---	--	--

۴. نتیجه

شبکه ملی اطلاعات به‌عنوان طرحی کلان و زیربنایی در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات و فضای مجازی کشور بستری است که می‌توان بر مبنای آن به پیشبرد سیاست‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در فضای مجازی پرداخت. چنان‌که ششمین محور از سیاست‌های مورد مطالعه در این پژوهش، توجه ویژه‌ای بر ایجاد نظام جامع اطلاعات و ارتباطات در کشور و به‌طور خاص، «شبکه ملی اطلاعات» دارد. این موضوع علاوه بر اینکه جایگاه مهم شبکه ملی اطلاعات در سپهر سیاستی جمهوری اسلامی ایران را اثبات می‌کند، گویای نقش محوری این شبکه در زمینه‌سازی و فراهم کردن بسترهای لازم جهت پیشبرد سیاست‌های فرهنگی کشور در عرصه فضای مجازی است. به‌عبارت دیگر، بدون راه‌اندازی کامل شبکه ملی اطلاعات نمی‌توان سیاست‌های مربوط به بهره‌گیری از فرصت‌های فضای مجازی و صیانت از تهدیدهای آن، سیاست‌های حمایتی در قبال ظرفیت‌های مردمی داخل کشور، سیاست‌های مربوط به توسعه جامعه شبکه‌ای و ایجاد فرصت‌های برابر و عادلانه در دسترسی به خدمات شبکه برای آحاد مردم، و نیز سیاست‌های مربوط به راهبری و مدیریت راهبردی فضای مجازی در سطوح ملی و فراملی را به‌صورت مؤثر و کارآمد عملیاتی و اجرا کرد.

کتابنامه

- جهانگرد، نصرالله. ۱۳۸۴. گزارش چکیده پروژه‌های کلیدی برنامه توسعه و کاربری فناوری ارتباطات و اطلاعات ایران (تکفا). ویراست ۲.
- دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی. ۱۳۸۵. پیش‌نویس طرح تولید و سامان‌دهی محتوای الکترونیکی ایران (تسما). ویراست ۴.
- شورای عالی اطلاع‌رسانی. ۱۳۷۹. راهبردهای کلان ارائه خدمات اطلاع‌رسانی و اینترنت در کشور.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی. ۱۳۸۰. مقررات و ضوابط شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی. ۱۳۹۱. نقشه مهندسی فرهنگی کشور.
- شهریاری، حمید. ۱۳۸۸. سند راهبردی جامعه اطلاعاتی ایران.
- صادقی فسایی، سهیلا و ایمان عرفان‌منش. ۱۳۹۴. «مبانی روش شناختی پژوهش اسنادی در علوم اجتماعی». راهبرد فرهنگ. شماره ۲۹ (بهار). صص ۶۱-۹۱.
- عاملی، سعیدرضا. ۱۳۸۹. رویکرد دوفضایی به سیاست‌ها و جرایم فضای مجازی. تهران: امیرکبیر.
- کمیسیون امور زیربنایی، صنعت و محیط زیست دولت. ۱۳۸۷. سند راهبردی امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور (افتا).
- مجلس شورای اسلامی. ۱۳۸۹. قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.
- مقام معظم رهبری. ۱۳۷۷. سیاست‌های کلی شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای.
- مقام معظم رهبری. ۱۳۸۳. سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی.
- مقام معظم رهبری. ۱۳۸۷. سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.
- مقام معظم رهبری. ۱۳۸۹. سیاست‌های کلی نظام در امور امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات (افتا).
- مقام معظم رهبری. ۱۳۹۰. حکم تشکیل شورای عالی فضای مجازی.
- مقام معظم رهبری. ۱۳۹۴. حکم نصب اعضای جدید شورای عالی فضای مجازی.
- مقام معظم رهبری. ۱۳۹۴. سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.
- هیئت وزیران. ۱۳۸۷. سند راهبردی نظام جامع فناوری اطلاعات جمهوری اسلامی ایران.